

TEORIJE DRUŽBENE STRUKTURE

1. EMPIRICISTIČNA TEORIJA STATUSNE INKONSISTENCE

Oblikovana je na podlagi empiričnih ugotovitev. Njen predhodnik je Weber, ki je poudaril, da je potrebno opazovati več razsežnosti :

Celotne družbene strukture ne moremo zajeti v eno dimenzijo. Pravi, da gre za tri razsežnosti, ki so med seboj neodvisne. Obstajajo družbeni razredi, ki izražajo položaj posameznika na trgu. Na trgu obstajajo bogati in redni ampak je to samo ena dimenzija. Druga se nanaša na ugled. Gre za to, da so določene družine pridobile ugled že v preteklih obdobjih, sedaj pa se še vedno računa, da pripadajo nekemu stanu (imajo ugled, nimajo pa bogastva). Tretja dimenzija pa je vpliv ali družbena moč, verjetnost, da boš uresničil svoj vpliv kljub nasprotovanju drugih, ta vpliv pa se kaže preko strank. To so organizacije, ki zagotavljajo uveljavitev vplivov v družbi. Obstajajo tri razsežnosti in mi imamo glede na njih različen položaj.

Sodobni raziskovalci pa so k temu dodali še stil porabe prostega časa izobrazbo. Ko se položaji ne ujemajo je statusna inkonsistenca. Raziskovalci družbenega položaja ugotavljajo, da imamo različen položaj gre za določene razsežnosti. To je vzpodbudno, vzpodbuja odprt, inovativen, razumevanja poln nazor do družbenega dogajanja. Položaji so zelo različni. Poklic je pomemben, nekateri menijo, da obstaja določena inkonsistenca, vendar moramo iskati tisto, kar je vzročno najpomembnejše in to naj bi bil poklic.

2. MARXOVA TEORIJA RAZREDOV

Marxova teorija, ki je enostavna: obstajajo določena produkcijska sredstva, ki so značilna za celoten produkcijski sistem. Ne gre samo za posamezne družbe, gre za to, da ugotovimo za kateri produkcijski sistem gre in ta ustvarja presežek vrednosti, ki si ga prilašča ena skupina. Tista skupina, ki si ga prilašča to počenja z oblikovanjem lastninske pravice. Dahrendorf je opravil analizo marxovih besedil. Trdi, da je Marx meril na monopolističen vpliv, ki se s pomočjo teh sredstev oblikuje v politično moč.

Po Marxu vsak produkcijski tip oblikuje dva razreda :

a) razred lastnikov

b) razred delodajalcev

Ta dva razreda si nenehno nasprotujeta. Ekonomsko vladajoči razred ima sredstva, da ustvari državno oblast in ustvari ideološke aparate zatiranja. V konkretnih družbah se kažejo srednji razredi (sloji za katere je bistveno, da niso pomembneje izkoriščani in niti sami ne izkoriščajo). Prihaja do fragmentacije samih razredov. Samo ko gre za velike spopade se ti razredi poenotijo, drugače pa so fragmentirani. Buržoazija se pojavi kot finančna trgovska, industrijska, delavstvo pa je nekvalificirano.

Lenin je rekel, da so razredi skupine ljudi :

1. ki si želijo isti položaj v sistemu produkcije.

2. Imajo isti odnos do lastnine, so lastniki ali pa ne

3. Imajo isto vlogo v proizvodnji (enkrat je upravljalska ali pa izvršilna)

4. Imajo isti vir udeležbe v narodnem prihodku, kar pomeni izkoriščanje.

Ena skupina izkorišča, druga pa je izkoriščana. To se ujema z zgodnjim kapitalizmom, z razvojem kapitalizma in modernizacijo družbe pa pride do dekompozicije lastniških pravic. Pojavljajo se managerji, ki niso lastniki vendar upravljajo. Za Marxa je najpomembnejše izkoriščanje.

3. TEORIJA STRATIFIKACIJE

Poudarja, da v družbi obstaja večje število plasti oz. slojev. Najmanj trije. Ta ideja o obstoju treh slojev med katerimi naj bi bilo skladje, poteka že od Aristotela. Menil je, da bo družba

našla mir, če bo obstajal močan srednji sloj, in če bo vladavina zakonita. Ampak L. Warner pa pravi, da obstajajo višji, nižji, srednji in še srednji sloj.

Uporabljal je psihologistični pristop. Vprašal je anketirane katere sloji ločijo v njihovem mestu, srednji ločijo vseh 6 slojev, ostali pa ne.

Lahko mu očitamo:

a) da se družbena struktura ne oblikuje na ravni mesta, ampak celote.

b) Družbena struktura je objektivni pojav in zaznava ni nujno objektivni pojav.

Ta teorija :

Ima funkcionalistično razlago. Družbena struktura je konsenzualna tvorba, v družbi obstaja soglasje glede teh razlik. Parsons pravi, da soglasje izhaja iz skupnega sistema vrednot. Nujno je, da zagotovimo funkcioniranje teh dejavnosti in zato so udeleženci v družbi soodvisni. To razlago sta podala Davis in Moore ♦ stratifikacija je univerzalen družbeni pojav, mora opravljati neko univerzalno funkcijo. Ta pa je v vzpodbujanju talentiranih, da preložijo nagrade, naj se žrtvujejo in usposobijo za bolj kompleksne naloge. Wright je zagovornik teorije razredov in pravi, da je najpomembnejše izkoriščanje. To pa ne poteka samo na osnovi razporeditve lastnine, ampak gre za organizacijski položaj tretji element pa so spričevala (izkoriščevalski položaj imaš na podlagi diplome), kulturni kapital se dokazuje z diplomami. Prizadeval si je to dokazati s podatki, ki se nanašajo na vrednostna stališča. Glede na družbeno gibljivost znotraj teorije stratifikacije ločimo:

Kriterij je družbena gibljivost in dovoljenost družbene gibljivosti :

a) kaste

pri kastah ni družbene gibljivosti, je teoretično nemogoča. Hindu-religija predpisuje, da vsak ki je rojen v določeni kasti, mora skleniti zakonsko zvezo znotraj te kaste. Ni možno, da spremeni svoj položaj ♦ svoj položaj si si zaslužil v svojih preteklih življenjih.

Sorokin pa je ugotovil, da so vedno obstajale izjeme in, da je budizem nastal kot reakcija zoper to ureditev. Tam je gibljivost prepovedana.

b) stanovi

Srednji vek. Stanovi so načeloma zaprti, obstajajo pa izjeme, ki so bolj pogoste.

c) Za moderne sloje pa je značilno, da so načeloma odprti in v institucionalni strukturi nimajo podpore, vsi smo enaki, enakopravni, od naše pridnosti prizadevanj bo odvisno kam se bomo povzpeli. Vendar pa dejansko obstajajo sloji in obstajajo meje v gibljivosti, ker si višji sloji prizadevajo, da čim manj nižjih slojev pride med višje. Obstajajo pa mehanizmi, ki to zagotavljajo. Višji sloji imajo sredstva, da preprečijo prevelik obseg gibljivosti. (šola ni nevtralna, vendar pa obstajajo eni, ki so aktivni, drugi pa so spodaj, so ekonomsko neaktivni, nezaposleni in to je trajno ♦ gospodarstvo je uspešno, zmanjšuje pa se število zaposlenih, zlasti nekvalificiranih).

4. TEORIJA ELIT

Zagovarja obstoj dejavnega, organiziranega, odločilnega vrhnjega sloja. Ta teorija je usmerjena na ugotavljanje obstoja elite, ostali del družbi je v slabšem položaju. Gre za množico, ki je nesposobna za organiziranje dejavnosti in nima prave oblike ♦ je amorfna. Znotraj te teorije obstajajo razlike v stališčih :

a) nanaša se na to, ali so elite naraven pojav ali pa pojav, ki ga proizvaja organizacija družbe. V prvem primeru so pripadniki posebej nadarjeni z določenimi psihološkimi in drugimi lastnostmi, ki so pogoj za pripadnost elit.

b) Pravi, da so elite proizvod organizacije družbe. Ta producira delitev na elite in množice. Vrednostno stališče : ali dostoj elit ocenjujemo kot pozitiven, normalen pojav ali pa kot negativen patološki pojav. Prvi znani zagovornik teorije elit je P. Laton. Menil je, da bo dosežena družbena harmonija ko bo vsak imel tisti družbeni položaj, ki ustreza njegovemu naravnemu značaju. Obstajajo pa tri vrste ljudi:

1) ljudje zlata

- pri njih je povdražen intelekt.

2) ljudje srebra

- pri njih je izrazit pogum, hrabrost

3) ljudje železa

- navadni ljudje, pri katerih dominirajo instinkti in potreba po pridobivanju dobrin.

Zato je potrebno družbo urediti tako, da posamezniki 'zlata' dobijo ustrezno vzgojo, da živijo v skupnosti brez družin in ta sloj mora dobiti popolno oblast.

Ti bodo vladali in ta vladavina bo trajna, ne bo podvržena gniljenju. Duhovna elita naj postane tudi politična elita. Zagovornik je tudi Pareto. Pri njem gre za šest skupin instinktov, reziduuumov. V eliti je nujno, da sta prisotni dve skupini:

1. reziduuum zagotavljanja trdnosti agregatov (stabilnosti institucij) : vsebuje pripravljenost na uporabo fizične sile. Nujno je, da v celoti obstaja dovolj tega reziduuma.

2. Reziduuum kombiniranja, ki pomeni tudi pripravljenost na tveganje, pomeni iznajdljivost v trgovanju, gospodarstvu, pripravljenost na goljufije in spretnosti pri tem.

Prisotna morata biti v vladajoči eliti. Obstaja še elita najbolj sposobnih v vseh dejavnostih.

Elita pa ima problem stabilnosti. Pri reprodukciji generacij se dogaja, da elita ne prepusti novih članov, ki imajo te lastnosti, biološki nasledniki pa niso več tako pripravljeni na uporabo sile, niso tako zviti in ne morejo tvoriti uspešne elite, zato se oblikuje kontra-elita zunaj te elite, ki čaka na ustrezen trenutek in strmoglavi elito in prevzame oblast. Rešitev za stabilnost družbe je v odprtju elite. Elita mora zagotavljati gibljivost. Takrat bo elita stabilna in tudi družbeni sistem.

Elita je torej naravni pojav, pripadniki elite so nadarjeni posamezniki. Pri Platonu gre za intelekt. Pri Parettu pa so pomembni instinkti in ne intelekt.

Mihels pravi, da je elita družbeni proizvod. On je v začetku našega stoletja raziskoval delavske stranke in sindikate in posplošil svoje ugotovitve. Delavske stranke so zagovarjali skrajno demokracijo. One pravijo, da so same organizirane na demokraciji. On pravi, da tudi v najbolj demokratičnih organizacijah, kot so ti sindikati prihaja do koncentracije oblasti, informacij - imenuje jo oligarhija. Železni zakon oligarhije. V vsaki organizaciji, ki hoče biti učinkovita, je treba pospešiti odločanje, kar pripelje do oligarhije in celo, če člani slepo zaupajo vodstvu, bo organizacija volj učinkovita. Ker nenehno preverjanje organizacije vodstva pripelje do neučinkovitosti. Ukvarjajo se sami s seboj.

Pri Mihelsu je pesimizem glede organizacije družbe. Podobno kot pri Webbru.

Ortega Gasset je tudi zagovornik. Živel je v prvi polovici našega stoletja. On je znan s knjigo 'Upor množic'. Družba bo doživela, da pride do kulturnih dosežkov, če omogoči duhovni eliti, da se popolnoma posveti ustvarjalnosti.

Ta položaj je bil omogočen do moderne družbe. Potem pa množice ne dovolijo oblikovanja elit. Množice uničujejo elite in kulturne dosežke elit. Množice terjajo oblikovanje množične kulture. Intelektualno in estetsko puhla, vendar razveseli široke plasti. V moderni družbi množice uničujejo možnost oblikovanja elit.

Pri Ortegi ni jasno za kakšen pojav gre. Obstoj elit je zadovoljen. Znana je Millsova teorija elit. Pravi, v 19. Stol v Ameriki ni bilo elit, skupin, ki bi skoncentrirale oblast. Bila je uveljavljena demokracija na krajevni ravni, to je bila ameriška demokracija. Vzporedno z drugo svetovno vojno pride do elite oblasti v ZDA, predvsem gre za oblikovanje nacionalne družbe. Oblikuje se elita, ki ima tri segmente :

b) politična

c) gospodarska

d) vojaška

Proces, ki pripelje do te elite je militarizacija ZDA. Po drugi svetovni vojni vojaške naložbe in raziskovanja postanejo motor ameriškega gospodarstva. Kar omogoča nastanek vojaške elite,

ki je povezana z drugimi dvema.

Med temi tremi segmenti obstaja velika gibljivost. Elita onemogoča demokratično funkcioniranje družbe in je zato negativen pojav v družbi. Obstaja še ena različica teorije elit :

TEORIJA DEMOKRATIČNE ELITE

Zagovarjajo jo **Aron, Etzioni, Schumpeter**. Trdijo, da so elite nujne. Nujno je, da je odločanje koncentrirano v vladi, parlamentu. Nujno je, da je v koncernu odločanje koncentrirano v upravnem in nadzornem odboru. Nujno je, da obstajajo izjemni umetniki in vrhunski znanstveniki, vendar mora biti to podrejeno nekim objektivnim kriterijem za vso elito. Pri vladi in državnem zboru obstajajo volitve, ponekod tudi možnost odpoklica. Obstaja privolitev volilnega telesa, da se oblikuje določena politična elita. Obstajajo univerzalistični kriteriji za oblikovanje gospodarske elite, npr. v koncernu. Obstaja zelo objektivizirano odločanje kako se oblikuje znanstvena elita. Oblikuje se na podlagi citiranosti. Demokratičnost elit je omejena. Elita se reproducira in ima zato določene instrumente s katerimi lahko to zagotovi. Gre za družbeno organizacijo, ki terja oblikovanje elite in oblikuje elito, ki je omejena pod nadzorom javnosti ali pod ožjim segmentom javnosti. Skupno za te teorije je, da gre za majhno plast družbe, ki je predmet njihove analize.